

Margreet Brandsma, *Tussen twee dynastieën. Margaretha van Bourgondië (1374-1441), gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland* (Hilversum: Verloren, 2022, 304 pp., ISBN 978908704983).

De historische verhandeling *Tussen twee dynastieën: Margaretha van Bourgondië (1374-1411), gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland* door Margreet Brandsma biedt een boeiende kijk op het leven van Margaretha van Bourgondië. Het boek, dat voortkomt uit Brandsma's proefschrift aan de Universiteit Leiden, is doordrenkt van diepgaand onderzoek en geschreven in een toegankelijke stijl. Brandsma heeft uitvoerig archiefmateriaal doorgenomen, zowel Nederlandstalig als Franstalig, om een helder beeld te schetsen van het leven van deze opmerkelijke gravin. Brandsma serveert ons zo een smaakvolle en boeiende biografie van Margaretha van Bourgondië, gravin-gemalin van Henegouwen, Holland en Zeeland, dochter van de Bourgondische hertog Filips de Stoute en de Vlaamse gravin Margaretha van Male, maar vooral bekend als de 'moeder van' Jacoba van Beieren.

Hoewel de dynastieke trots in Nederland altijd al wat uitgesprokener is geweest dan in België, zijn prinsen en prinsessen in de hele Lage Landen *back in business* dankzij recente en minder recente initiatieven zoals *De Bourgondiërs*, *Het Verhaal van Nederland – Oranje Nassau*, *Moeders des Vaderlands* en *De vorstinnen van Vlaanderen*. Dit lijkt een opvallende publiekshistorische trend, want het academisch historisch onderzoek heeft zich de voorbije decennia steeds vaker toegespitst op de geschiedenis 'from below'. Toch blijft bijkomend universitair onderzoek naar de Europese topadel, in het bijzonder de rol van vrouwen in adellijke netwerken, ook noodzakelijk. En zoals Margreet Brandsma met dit boek aantoont, is dat meer dan terecht.

In vier delen beschrijft Brandsma het leven van Margaretha van Bourgondië, over wie tot dusver heel weinig bekend was. Het eerste deel bestaat uit zes hoofdstukken die de levensloop van de gravin schetsen, van haar kindertijd onder moeders vleugels tot gravin-weduwe die de belangen van haar dochter tegen de Bourgondische hertog Filips de Goede behartigde. Bijzonder gecharmeerd ben ik door de passage over de opvoeding van de jonge Margaretha door haar moeder, de Vlaamse gravin Margaretha van Male, in enkele Bourgondische kastelen: van de speciale koe die voor de kinderen werd aangesteld tot de galgenman die wordt aangesproken omdat er een lijk in de buurt van de kinderspeeltuin bleef hangen. Het zijn verhalen die mij persoonlijk inspireerden en het tot in de Klara-podcast *De vorstinnen van Vlaanderen* (VRT) hebben gehaald.

Maar aan die idyllische scènes komt snel een einde. In tegenstelling tot de gewone bevolking, die vaak twintigers waren op het moment dat ze in

het huwelijksbootje stapten, vormden de tienerhuwelijken van de grafelijke en hertogelijke hoven een vreemd schouwspel. In de traditionele literatuur over het dubbelhuwelijk van Kamerijk (1385) wordt het politieke belang in de kijker gezet, maar Brandsma laat goed zien hoe Margaretha als jong kind naar haar kersverse echtgenoot Willem van Beieren (de zoon van Albrecht, hertog van Beieren en graaf van Holland, Henegouwen en Zeeland), zelf een prille twintiger, in Henegouwen trok en daar eigenlijk liever het gezelschap opzocht van leeftijdsgenootjes. Het uitstekende speurwerk van Brandsma laat ook de minder fraaie kant van Margaretha's vroege huwelijk zien. Hoewel historici ervan uitgaan dat zulke jonge kinderen nog werden gevrijwaard van echtelijke plichten tot ze de al even jonge leeftijd van veertien jaar hadden bereikt, blijkt uit een rekenpost dat de amper veertienjarige Margareta in 1388 een eerste miskraam kreeg.

Brandsma legt de nadruk op de rol van middeleeuwse vorstinnen die letterlijk tussen twee dynastieën schipperen: in dit geval Vlaanderen-Bourgondië aan de ene kant, en Henegouwen-Holland-Zeeland-Beieren aan de andere. De diplomatische rol van vorstinnen werd in historisch onderzoek al vaker aangehaald, maar het is zelden zo goed uitgewerkt als in dit boek (met uitzondering misschien van het werk van Monique Sommé over Isabella van Portugal). Margaretha verloor nooit het contact met haar familieleden, maar een stabiele band tussen haar nieuwe en ouderlijke familie onderhouden was niet altijd gemakkelijk. In de loop van haar leven speelden zich bijzondere bloedige factiestrijden af op het Europees politiek toneel: tussen de *Bourguignons* en *Armagnacs* in Frankrijk en tussen de Hoeken en Kabeljauwen in Holland. Margaretha van Bourgondië kon na de dood van haar boer, de Bourgondische hertog Jan zonder Vrees, waar ze in haar kindertijd een band mee had opgebouwd, niet op dezelfde vertrouwensrelatie steunen met haar neefje Filips de Goede. Interne familieruzies rond de huwelijken van haar dochter Jacoba van Beieren en de complotten van haar schoonbroer Jan van Beieren maakten het Margaretha niet bepaald makkelijk. Toch bleven alle betrokken partners en familieleden de vorstin met het nodige aanzien behandelen, een getuige van een zekere mate van autoriteit en gezag die zij mede dankzij haar bijzondere intelligentie had weten uit te bouwen.

De drie andere delen zijn thematisch van aard. Ze lezen misschien wat stroever, maar zijn daarom niet minder kwalitatief hoogstaand. Deel 2 behandelt het bezit en de financiële positie van Margaretha. Brandsma maakt hier ook de vergelijking met andere vorstinnen van naburige vorstendommen, in het bijzonder de Bourgondische hertoginnen. Zo concludeert ze dat de inkomsten van Margaretha vergelijkbaar waren met die van twee goed bestudeerde Bourgondische weduwes: Isabella van Portugal en Margaretha van York. Het derde deel gaat over Margaretha's hofhouding en entourage. Die hofhouding bestond in 1439 grotendeels uit Henegouwers (zo'n 26 Henegouwse edellieden tegenover negen Hollandse en Zeeuwse) wat kan verklaard worden door het feit dat Margaretha op dat moment in Henegouwen vertoefde.

Het laatste deel gaat dieper in op religieuze en literaire patronage. Hoewel Margaretha ongetwijfeld een praktische tweetaligheid ontwikkelde na haar huwelijk, had ze een uitgesproken voorkeur voor Franstalige literatuur, haar moedertaal. In een van de torens van het kasteeldomein in Le Quesnoy bevond zich wellicht een uitgebreide bibliotheek. Diverse overgeleverde handschriften kunnen met Margaretha in verband worden gebracht; daarnaast zijn veel gedichten aan Margaretha opgedragen. Er was zelfs sprake van een mogelijke patronage van de beroemde Franse schrijfster, Christine de Pizan, aangezien Margaretha van Bourgondië een bijzondere rol kreeg in Pizans meesterwerk, *Cité des dames*.

Brandsma schrijft vlot, nauwkeurig en met kennis van zaken. Ze heeft meters Hollandse (Nederlandstalige) en Henegouwse (Franstalige) archieven geconsulteerd in Nederland en België en ver daarbuiten om een opmerkelijke levensloop in elkaar te puzzelen. Een titanenwerk waar weinig onderzoekers zich nog durven aan te wagen. Helemaal spannend wordt het wanneer de Hollandse en Henegouwse rekeningen elkaar af en toe tegenspreken – niet alleen kronieken liegen! – maar ook daarvoor beargumenteert de auteur steevast heldere en logische verklaringen. Dit boek toont aan dat een biografie helemaal niet descriptief hoeft te zijn.

Hoewel sommige delen van het boek mogelijk wat technisch zijn, blijft Brandsma's werk van hoge kwaliteit en biedt het een diepgaand inzicht in het leven van Margaretha van Bourgondië. Het werk belicht de rol van Margaretha tussen twee machtige dynastieën en werpt nieuw licht op haar diplomatieke activiteiten. Brandsma besteedt aandacht aan zowel de hoogtepunten als de uitdagingen in Margaretha's leven, zoals haar vroege huwelijk en de politieke intriges waar ze mee te maken kreeg. Het boek draagt ook bij aan de groeiende interesse in de geschiedenis van Europese adel, ondanks de recente focus van academisch onderzoek op geschiedenis 'van onderuit'. Brandsma's werk laat zien dat het leven van de Europese elite nog steeds relevant en boeiend is voor hedendaagse lezers binnen en buiten de academische wereld.

Lisa Demets, Universiteit Gent